

TÜRKİYE'DE TARİH ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA TARİH OKURYAZARLIĞI BECERİLERİ

Murat KEÇE*

ÖZET

Türkiye’de tarih öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde tarih okuryazarlığı becerilerinin ne düzeyde göz önünde bulundurulduğunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinin esas alındığı betimsel bir araştırmadır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan en dikkat çekici bulgu, üst düzey düşünme becerilerini yansıtan tarih okuryazarlığı becerilerine tarih öğretim programlarında çok fazla yer verilmediği dolayısıyla tarih okuryazarı öğrenciler yetiştirme noktasında öğretim programlarının gözden geçirilmesi gerektiğidir. Sınıflar bazında tarih öğretim programlarının tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme, tarihsel araştırma, neden-sonuç ilişkisi kurma ve tarihsel dili anlama becerilerine ilişkin kazanım ve etkinlik sayısı bakımından zengin olmasına rağmen diğer becerilerin program geliştirme sürecinde yeterince dikkate alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel düşünme, tarih okuryazarlığı, tarih öğretim programları

HISTORICAL LITERACY SKILLS IN TURKISH HISTORY CURRICULUM

ABSTRACT

This study that aims to define at what level historical literacy is focused on in the development process of history curricula in Turkey is a descriptive analysis depending on qualitative research methods. Descriptive analysis was used in the analysis of the data. The most remarkable discovery coming from the result of the study is that historical literacy abilities that reflect high level thinking abilities are given the importance that it deserves in the history curriculums, so the curricula should be reviewed in order to educate the students so that they can become historical literate. It has determined that although the history departments’ curricula on the basis of classes have rich content in terms of learning and event numbers about the first five dimensions of historical literacy the other skills are not taken into account so much in the curriculum development process.

Keywords: Historical thinking, historical literacy, history curriculum

* Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Adres: SDÜ Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, doğu Kampusu/Isparta E-mail: muratkece@sdu.edu.tr Telefon: 246 218 45 34 – 530 467 26 49

GİRİŞ

2007 yılından itibaren yenilenmeye başlanan tarih öğretim programları, davranışçı öğrenme yaklaşımı yerine yapılandırmacı öğrenme felsefesi ışığında etkinlik temelli bir anlayışla tasarlanmıştır. Yeni tarih öğretim programlarında öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dikkate alarak çevreyle etkileşime imkân sağlayan yeni bir yaklaşım yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2007). Temel beceriler ve tarihsel düşünme becerilerinin ayrı başlıklar halinde değerlendirildiği tarih öğretim programları içerdiği kazanımlarla temel becerilerin ve derse özgü becerilerin geliştirilmesini hedeflemektedir. Temel beceriler, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da on ikinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları gözlem, eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, girişimcilik, sosyal katılım ve iletişim kurma gibi becerilerdir. Tarihsel düşünme becerileri ise kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme ile tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi (MEB, 2007) şeklinde sıralanmaktadır.

Tarih derslerinin temel amacı, öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerini geliştirerek tarihsel duyarlılığı (historical sensibility), tarihsel farkındalığı (historical awareness) ve tarih bilinci (historical consciousness) yüksek bireyler yetiştirmektir. Başka bir anlatımla tarihsel bir olayı yalnızca ezberleyen değil eleştiren, sorgulayan, yorumlayan, çağdaşı tarihsel olaylar ve günümüz olaylarıyla ilişkilendiren öğrenciler yetiştirmeye dönük bir eğitim süreci ile etkili tarih eğitimi gerçekleştirilmektir. Tarih eğitiminin ön görüldüğü şekilde etkinlik ve beceri temelli bir süreci gerektirmesi sonucunda ise tarih bilinci gelişmiş, tarih okuryazarlığının (historical literacy) gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış bireyler ortaya çıkacaktır (Parkes ve Donnelly, 2014). Bu açıdan neden tarih öğretiyoruz? sorusuna “öğrencilerin tarih bilincini geliştirmek” (Tekeli, 1998) cevabının verilmesinin yanında tarih okuryazarı bireyler yetiştirmeye odaklanılması da tarih öğretim programında yer alan tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin ilişkilendirilmesini gerekli kılmaktadır. Diğer taraftan batılı ülkelerde (ABD, Kanada, Britanya ve Avustralya) tarihsel farkındalık, tarih bilinci ve tarih eğitimi kavramlarının yerini tarih okuryazarlığı almıştır. Tarih okuryazarlığının alt boyutlarını oluşturan becerilerin, bu ülkelerin tarih eğitimlerinin amaçları arasında ilk sıralarda yer aldığını belirten

Ahonen (2005: 697) tarih öğretim programları tasarlanırken içeriğin, tarih okuryazarlığı becerilerine dayalı olarak şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aşağıda Taylor ve Young'ın (2003) yaklaşımına dayalı olarak tarih okuryazarlığı kavramını meydana getiren bilgi ve beceri temelli 12 boyut hiyerarşik bir düzen içinde sunulmuştur.

1- Tarihsel olaylar bilgisi: Tarihsel olaylar hakkında bilgi sahibi olmak, tarih okuryazarlığının ilk basamağını oluşturmaktadır. Tarihsel olayları hatırlama ve zihinde tutma becerisine dayanan tarihsel olaylar bilgisi, öğrencilere tarihsel bakış açısı kazandırmanın yanında tarihsel süreçte meydana gelmiş önemli olaylarda etkin rol oynayan tarihi şahsiyetler, olayın yeri, zamanı, meydana gelmesini sağlayan nedenler ve bu nedenlere bağlı sonuçlar hakkında genel bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır (Cooper, 2000).

2- Kronolojik düşünme becerisi: Tarihsel olaylar arasındaki ilişkilerin çözümlenmesine ve neden-sonuç ilişkilerinin belirlenmesine imkân sağlayan kronoloji bilgisi (Garvey, 1976'dan akt. Şimşek, 2012), pek çok tarihçiye göre tarih biliminin omurgasıdır.

3- Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi: Olmuş olan her şeyin neden ya da nedenleri bulunduğu ve neden ya da nedenler değişik olmadıkça farklı bir şeyin olamayacağı inancı olarak bir determinizm tanımı ortaya atan Carr (2011) determinizmin yalnızca tarihin değil tüm insanlığın bir sorunu olduğunu vurgulamakta ve her şeyin bir nedenden dolayı değişime uğradığını belirtmektedir.

4- Tarihsel dili anlama becerisi: Dil, politik, kültürel, sosyal insan yaşamlarına paralel olarak sürekli değişen dinamik bir olgudur. Dolayısıyla bugün kullanılan bir kelime, 50 yıl sonra belki başka bir anlamı karşılayacak belki de kullanılmayacaktır (Karabulut, 2005: 19). Sözcüklere yüklenen anlamlar, tarihsel süreç içinde değişime uğrarlar. Baykara'ya (2007: 26-28) göre tarihsel bir metinde yazılan/konuşulan dili anlamak için yapılan inceleme ve bilgiler tarihin en önemli yardımcısıdır. Bu nedenle öğrenciler metinleri anlayacak kadar tarihsel dile hâkim olmak durumundadır.

5- Tarihsel araştırma becerisi: Walsh (1971: 28) tarihsel bir olayın araştırılmasında “KWL” kuralına göre hareket edilmesi gerektiğini belirterek tarihsel olayla ilgili kaynak veya kanıt taramasına başlamadan önce *Ne biliyoruz, Ne bilmeyi*

istiyoruz sorularına cevap aranmasının önemini vurgulamaktadır. Araştırma sürecinin tamamlanmasıyla birlikte ise süreci değerlendirme anlamında *Ne öğrendik* sorusunun cevaplanmasını son derece önemli bir husus olarak görmektedir.

6- Bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi: Tarih okuryazarı bir bireyden beklenen temel özelliklerden bir diğeri tarihsel olayları araştırma sürecinde yalnızca gerçek materyallere değil sanal (internet) ortamda kendisine sunulan kaynak ve kanıtlardan yararlanmasıdır.

7- Tarihsel empati becerisi: Tarihsel empati, geçmişte yaşamış sıradan insanların ya da yüksek statü sahibi olan kişilerin inanışları, yaşama bakışları, değerleri, ne düşündükleri, hedeflerinin ne olduğu ve bunları gerçekleştirmek için neler yapmaya çalıştıklarının onların durum ve koşullarını göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Lee ve Ashby, 2001).

8- Tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme becerisi: Tarih okuryazarlığının bu boyutu bir tarih okuryazarından beklenen üst düzey bilişsel davranışlardan biridir. Akademik tarih anlatımının aksine olayları basitleştirerek dinleyicinin anlayabileceği düzeye indirgemeyi gerektirmektedir.

9- Geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi: Dilek'e (2007) göre öğrencilerin geçmişe ait bilgilerini, geçmiş ile günümüz arasında açık ve belirgin bir ilişki olmadıkça, günümüzü anlamak için kullanabileceklerine dair bir kanıt yoktur. Diğer taraftan öğrencinin geçmişle günümüzü ilişkilendirmesi, olayların tarihsel süreçteki neden-sonuçlarını açık bir şekilde kavramasında ve geçmişe yönelik tarihsel empati kurmasında da etkili olmaktadır (Taylor ve Young, 2003).

10- Çelişkili yorumları ayırt edebilme becerisi: Bir tarih okuryazarı her türlü bilgiyi görmek, okumak, değerlendirmek durumunda iken her okuduğunu, duyduğunu doğru kabul etmekten ise kaçınmalıdır. Kaynaklarda aynı tarihsel olaya ait birbirinden farklı şekillerde sunulan bilgilerin hangi noktalarda benzeştiğini ve hangi noktalarda ayrıştığını sezme durumundadır.

11- Anlatımsal ifade becerisi: Tarihsel olayları tema olarak işleyen sanat yapıtlarından haberdar olmak, geçmişe sanatçıların gözüyle bakmak, böylelikle farklı bakış açıları geliştirmek, tarih okuryazarlığının önemli bir alt boyutudur. Picasso'nun Guernicası, Goya'nın skeçleri, Kenneally ve Carey'in romanları, Spielberg'in filmleri

(özellikle Saving Private Ryan), John Pilger'in belgeselleri ve Pete Seeger'in şarkıları, Tarık Buğra, H. Nihal Atsız ve M. Necati Sepetçioğlu'nun romanları örnek olarak gösterilebilir.

12- Ahlaki muhakeme becerisi: Tarih okuryazarlığının en üst düzey becerisidir. Bir tarihsel olayın doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi etik değerler üzerinden tartışılması sürecinde ahlaki muhakeme becerisinden söz edilmektedir. Ancak bu tartışma sürecinde tarihsel olaya ilişkin yapılan değerlendirmelerin olumlu ya da olumsuz yönde olmasının ötesinde yapılan yorumun hangi gerekçelere dayandırıldığı önem taşımaktadır (Wertz, 1996: 349).

Yukarıda ifade edilenler ışığında tarih eğitiminin hedeflenen amaçlarına ulaşmasında ve etkili tarih eğitimi sürecinin gerçekleşmesinde yapılandırmacı öğrenme felsefesini yansıtır bir biçimde yaparak yaşayarak etkinlik temelli eğitim anlayışının bir ürünü olan tarih okuryazarlığı becerilerinin tarih öğretim programlarındaki önemli bir boşluğun doldurulmasını olanaklı kılacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu çalışmada Türkiye'de yürürlükte olan 9, 10, 11 ve 12. sınıf tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığı becerilerinin daha çok hangi boyutuna yer verildiği ve sınıflar bazında nasıl bir dağılımın dikkate alındığı belirlenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın deseni

Nitel araştırma yönteminin temel alındığı bu çalışma, betimsel tarama modelinde tasarlanmış ve araştırma kapsamında elde edilen veriler, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma yönteminde problemin açık olarak belirlenmesi, problemin çözümünde işe koşulacak dokümanların seçimi, sınıflandırılması, verilerin işlenmesi ve son olarak da verilerin analizi ve sentezi aşamaları önemli hususlardır. Ayrıca doküman analizinde kullanılan kaynaklar (veri

toplama araçları) araştırmacı tarafından manipüle edilemeyeceği için de güvenilir bir yöntemdir (Cohen vd. 2007). Doküman incelemesinin genel olarak görseller ve yazılı kaynaklara dayalı olarak ikiye ayrıldığını belirten Glesne (2010) yazılı kaynakları belgeler ve eserler, arşiv malzemeleri ve tarihsel araştırma, güncel dokümanlar ve eserler başlıkları altında 3 kategoride ele almaktadır. Bu kapsamda günlükler, mektuplar, bildirimler, duvar yazıları, notlar, hatıra defterleri, üye listeleri, bültenler, gazeteler, kitaplar vb. “güncel dokümanlar ve eserler” kategorisine örnek oluşturabilecek veri kaynakları olarak gösterilmektedir. Gerçekleştirilen araştırmada incelenen veriler de güncel dokümanlar ve eserler sınıflaması dahilinde değerlendirilebilir.

Veri toplama aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, her bir tarih okuryazarlığı becerisine ait ayırt edici özelliklerin listelenmesinden oluşan “tarih okuryazarlığı uygunluk formu”dur. Araştırma verileri tarih öğretim programlarından elde edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle ortaöğretim tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığı becerilerinin ne düzeyde yer aldığı belirlenmesine yönelik programlar incelenmiştir. Tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığının hangi boyutuna, ne düzeyde önem verildiğinin tespiti amacıyla programların kazanımları, etkinlik örnekleri ve açıklamaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Program içeriğinin yeterli ipucu vermediği durumlarda ikinci veri kaynağı olarak ilgili ünite ve kazanıma ait MEB yayınlarının 2013-2014 öğretim yılında okutulan tarih ders kitaplarındaki konu içeriği incelenmiştir.

Verilerin analizi

Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, nitel araştırmada elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulması amacıyla yapılır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada da ulaşılan veriler, “tarih okuryazarlığı uygunluk formu”ndaki becerilere uygunluğu açısından analiz edilmiştir. Diğer taraftan doküman analizi yoluyla verilerin çözümlenmesi sürecinde kaynakların orijinalliği (dış güvenilirlik) ile verilerin doğruluğu (iç güvenilirlik) iki önemli husustur (Cohen vd. 2007). Bu çalışmada kullanılan kaynaklar bu iki kriteri karşılar nitelikte objektiftir. Diğer taraftan

güvenirlilik analizleri çerçevesinde tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığı becerilerine ne düzeyde yer verildiğine ilişkin analiz sonuçlarının sağlanmasına yönelik bir alan uzmanından yardım alınmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından yapılan analiz sonuçları ile alan uzmanı tarafından yapılan analizler karşılaştırılarak tutarlılık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994: 64) formülü (Güvenirlilik=görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı X 100) kullanılarak yapılan güvenirlilik analizi sonucunda yüzde 95 oranında bir tutarlılık olduğu tespit edilmiştir. Miles ve Huberman'a (1994) göre iki farklı uzman tarafından yapılan sınıflandırmaların karşılaştırılmasında yüzde 90 ve üzeri tutarlılığın sağlanması, çalışmanın güvenirliliği kanıtlamak için yeterlidir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde 9, 10, 11 ve 12. sınıf tarih öğretim programlarındaki kazanım ve etkinlik örnekleri ünite ünite incelenerek sınıf düzeyleri bazında hangi tarih okuryazarlığı becerisinin ağırlıkta olduğuna ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1. 9. Sınıf Tarih Öğretim Programında Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Üniteler	Tarih Bilimi	Uygur. Doğuş. ve İlk Uygur.	İlk Türk Devletleri	İslam Tarihi ve Uygurluğu	Türk-İslam Devletleri	Türkiye Tarihi 11-13. yüzyıl
Tarih Okuryazarlığı Boyutları						
Tarihsel olaylar bilgisi	3	5	7	8	8	7
Kronolojik düşünme becerisi	2	4	6	5	5	5
Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi	2	3	5	3	7	5
Tarihsel dili anlama becerisi	1	1	3	3	4	5
Tarihsel araştırma becerisi	5	3	3	5	3	3
Bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi	2	1	1	1	1	2
Tarihsel empati becerisi	2	3	-	-	3	1
Tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme (hikâyeleştirme) becerisi	1	-	-	-	2	1
Geçmişle günümüzü ilişkilendirebilme becerisi	2	2	1	2	2	2
Farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi	2	-	1	-	-	-
Anlatımsal ifade becerisi	1	1	-	1	1	1
Ahlaki muhakeme becerisi	1	-	-	-	-	1

Tablo 1 incelendiğinde *Tarih Bilimi* ünitesindeki kazanım ve etkinliklerin genel olarak öğrencilerde tarihsel araştırma becerisini geliştirmeye dönük olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Örneğin *Bir Tarihçi Gibi* etkinliğinde *Bir tarihçinin çalışma yöntemleri kullanılarak - kurum tarihi, yerel tarih, sözlü tarih, aile tarihi vb. konularda - çalışma yapılır* ifadesi bu beceri ile ilişkilendirilebilir. Bu ünite tarihsel olaylar bilgisi kapsamında değerlendirilebilecek çok fazla konu içeriğinin olmadığı da anlaşılmaktadır. Yine kronolojik düşünme, tarihsel dil, anlatımsal ifade ve ahlaki muhakeme becerilerine ait yeterli düzeyde kazanım ve etkinliğin olmadığı söylenebilir. Programda yer alan *çağ, yüzyıl, takvim, milat, hicret, değişim, süreklilik, kavramları üzerinde durulacaktır* ifadesi kronolojik düşünme becerisi; *Sen Olsaydın: Türk ve dünya tarihinden seçilmiş olayların siyasi, sosyolojik, coğrafi şartları göz önüne alınarak olayın kahramanlarıyla empati yapılır* etkinliği tarihsel empati; *Türk tarihinden seçilmiş -Ankara Savaşı, kapitülasyonların verilmesi, Tanzimat Fermanı vb. - olaylarla ilgili farklı yorumları yansıtan tarih metinleri incelenerek bu görüşler tartışılır* etkinliği farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi kapsamına giren kazanım ve etkinlik örnekleri olarak gösterilebilir. *Görsel ve yazılı materyallerden faydalanılarak geçmişten günümüze kadar kullanılan takvimler örneklendirilip incelenir* şeklinde ifade edilen etkinlik örneğinin ise öğrencilerin zihinlerinde bugünün geçmişin bir devamı olduğuna ilişkin bir izlenim bırakmaya dönük olarak hazırlanan ve geçmiş ile bugünün olaylar, materyaller, düşünceler bağlamında ilişkilendirildiği bir etkinliktir.

İkinci ünite tarihsel okuryazarlığının üç boyutu ile ilişkilendirilebilecek bir içeriğin olmadığı görülmektedir. Örnek olarak; *Tarihsel süreçte yazının ve alfabenin bulunuşu, gelişmesi ve etkileri araştırılır* kazanımı kronolojik düşünme becerisi, *Anadolu'da yaşamış ilk uygarlıkların siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını ve çevre uygarlıkları etkileşimini açıklar* kazanımı tarihsel olaylar bilgisi, *Roma'da Yaşam: Romalıların günlük yaşamlarıyla ilgili bir metin yazılır* etkinliği ise tarihsel empati becerisi ile ilişkilendirilebilecek etkinliklere örnek olarak gösterilebilir. *Hitleri anlatan belgesel izlenir* yönlendirmesinin ise öğrencilerde anlatımsal ifade becerisini geliştirmeye dönük tasarlanan bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır. Bilgi iletişim teknolojilerini (internet ve sosyal medya kanalları) dersin kazanımlarına ulaşma noktasında kullanılmasıyla ilgili bir etkinliğin olduğu da görülmektedir:

İnternette Tarih: Öğrencilerden, Türkiye'deki (Anadolu Medeniyetleri Müzesi vb.) ve dünyadaki arkeoloji müzelerinin İnternet sitelerinden tarih öncesi çağlara ait eserlere ilişkin resim ve bilgileri toplayarak sınıfta paylaşımları istenir.

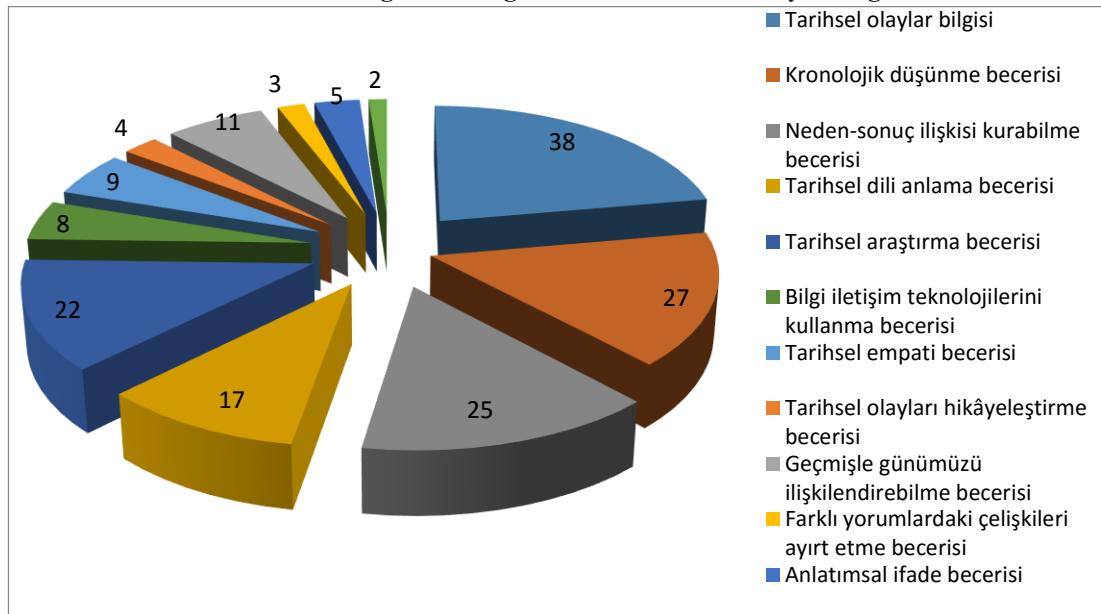
İlk Türk Devletleri ünitesinde tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerileri ile ilişkilendirilen içeriğin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kök Türk Devleti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını açıklar, Uygur Devleti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını açıklar gibi kazanımlar tarihsel olaylar bilgisi, Konar-göçerlik", "yaylak" ve "kışlak" kavramları vurgulanacaktır ifadesi tarihsel dil, Atilla'nın faaliyetlerine ilişkin araştırma yapılır etkinliği tarihsel araştırma becerisi kapsamında değerlendirilen içeriklere birer örnek olarak gösterilebilir. Dördüncü ünitenin yine konu ağırlıklı bir ünite olduğu görülmekle birlikte kronolojik düşünme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve tarihsel araştırma becerileri ile ilişkilendirilebilecek kazanım ve etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Öğrencilere tarihsel araştırma becerisi kazandırmaya yönelik şu etkinlik önerilmektedir: Sınıf dört gruba ayrılarak Bedir, Uhud, Hendek savaşları ve Hudeybiye Antlaşması ile ilgili araştırma yapılır. Araştırma sonuçları gruplar tarafından sunularak sınıf panosunda sergilenir. Yine Dört Halife Döneminde halifelerin bir tür seçimle işbaşına gelmesi vurgulanacaktır açıklaması geçmiş ve günümüzün değerlendirilmesi kapsamında düşünülebilir. Türk ve İslam Bilginleri konu başlığında tefsir, fıkıh, hadis gibi kelimelerin anlamlarının açıklanması öğrencilere metinlerde geçen dile önem verildiğini açıklamaktadır. Yine Usturlap'ın ne olduğunun araştırılması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Beşinci üniteye ilişkin kazanım ve içerikler incelendiğinde tarihsel olayların nedensellik ilkesi ve kronolojik düşünme becerisi ekseninde ele alındığı görülmekle birlikte tarihsel dili anlama ve tarihsel empati becerileri ile de ilişkilendirilen kazanım ve etkinliklerin olduğu görülmektedir. Örneğin Malazgirt Savaşı öncesi ve sonrasında yaşanan olaylar rol yapma yöntemi ile canlandırılır etkinliği öğrencilerde tarihsel empati becerisini geliştirmeye dönük olarak tasarlanmıştır. Alparslan, Melikşah, Muhammed Tapar ve Sultan Sancar dönemlerini anlatan örnek metinler incelenerek Selçuklu Dönemi siyasi olaylarının sebep ve sonuçları incelenir yönlendirmesi neden-sonuç ilişkisi kurma bağlamında ele alınan bir etkinlik olarak düşünülebilir. Öğrencilerin anlatımsal ifade becerisini geliştirmek amacıyla Orta Asya'da yaşayan

Türk bilginleri ve bilime katkılarını konu alan TRT yapımı “Asya'nın Kandilleri” belgeseli izlenir etkinliğinin, tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme becerisini geliştirmek için de Nizamiye Medresesinde Bir Gün: Nizamiye Medreselerinde bir günün nasıl geçtiğine dair bir hikâye yazılır etkinliğinin tasarlandığı görülmektedir.

9. sınıf tarih dersinin son ünitesi olan *Türkiye Tarihi (11-13. Yüzyıl)* ünitesinde tarih okuryazarlığının farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi haricinde geriye kalan 11 beceriye ilişkin etkinlik ve kazanımların olduğu görülmektedir. *Türkiye Selçuklu Devletinde bir tüccarın yolculuğu*: tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme; *fetih, imar medrese gibi kelimelerin açıklanması*: tarihsel dil; *Ahi teşkilatının yapısı, kuralları ve teşkilatın siyasi, sosyal, kültürel faaliyetleri rol yapma tekniği ile canlandırılır*: tarihsel empati, *Cengiz Han: Cengiz Han'la ilgili belgesel izlenir*: anlatımsal ifade, *Darüşşifa (Şifa Evi): Anadolu'da kurulan hastanelerde uygulanan tedavi yöntemleriyle ilgili araştırma yapılır*: tarihsel araştırma becerisi kapsamında değerlendirilen etkinlik ve kazanımlara örnek olarak gösterilebilir. Türkiye Selçuklu devletinde hasta tedavilerinden herhangi bir ücret alınmamasının Selçuklu devlet anlayışı ile bu konudaki günümüz devlet anlayışını ilişkilendirilmesi geçmişle günümüzün ilişkilendirilmesi becerisi kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca İbn-i Bibi'nin *Selçukname* adlı eserinden alınan bir şiir üzerinden öğrencilerde ahlaki muhakeme becerisi geliştirilmeye çalışılmıştır. 9. sınıf tarih öğretim programına ilişkin bütüncül bir yaklaşım Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1. 9. Sınıf Tarih Öğretim Programlarında Tarih Okuryazarlığı Becerileri

Şekil 1 incelendiğinde tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerileri ile ilişkilendirilen kazanım ve etkinlik sayısının diğer boyutlara göre daha fazla olduğu görülmekle birlikte ahlaki muhakeme ve farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerileri ile eşleştirilen kazanım ve etkinlik sayısının ise oldukça az olduğu görülmektedir. Bu bulgunun tarih okuryazarlığı piramidi ile paralellik gösterdiği (piramidin üst kısmını oluşturan beceriler üst düzey düşünme becerileri gerektirmektedir) yorumunda bulunulabilir. Piramidin tabanını oluşturan tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma gibi becerilerle ilgili etkinliklere daha fazla yer verilmesine rağmen piramidin en üst kısmını oluşturan ahlaki muhakeme, farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme ve tarihsel olayları hikâyeleştirme gibi becerilere daha az yer verildiği görülmektedir.

Tablo 2. 10. Sınıf Tarih Öğretim Programında Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Üniteler	Beylikten Devlete	Dünya Gücü Osmanlı Devleti	Arayış Yıllar (XVII. Yüzyıl)	Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)	En uzun Yüzyıl (1800-1922)
Tarih Okuryazarlığı Boyutları					
Tarihsel olaylar bilgisi	12	24	8	10	25
Kronolojik düşünme becerisi	12	16	6	10	18
Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi	7	11	11	8	21
Tarihsel dili anlama becerisi	7	9	4	2	3
Tarihsel araştırma becerisi	6	11	5	8	14
Bilgi iletişim becerilerini kullanma becerisi	2	4	2	2	4
Tarihsel empati becerisi	4	9	3	6	7
Tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme (hikâyeleştirme) becerisi	1	7	-	-	2
Geçmişle günümüzü ilişkilendirebilme becerisi	1	8	-	3	3
Farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi	2	2	-	-	1
Anlatımsal ifade becerisi	3	-	1	1	4
Ahlaki muhakeme becerisi	-	-	-	3	6

Tablo 2 incelendiğinde *Beylikten Devlete* ünitesini oluşturan konu içeriğinde yalnızca ahlaki muhakeme becerisinin kazandırılmasına hizmet edecek bir etkinlik ya da kazanımın eksikliğinden bahsedilebilir. Bunun dışında tarihsel olaylar bilgisi

boyutu ile ilişkilendirilen etkinlik ve kazanım sayısı diğer boyutlara göre fazla olsa da tamamen konu aktarımına dayanan bir içerikten söz edilemez. Kazanım ve etkinlik örnekleri incelendiğinde; *www.bursakultur.gov.tr* adresinden “Bursa Belgeseli”ni izleyiniz: bilgi iletişim teknolojileri ve anlatımsal ifade becerisi, *Türk toplum hayatı, aile hayatı, kadın ve erkeğin konumu vb. açılardan Dede Korkut Hikâyeleri incelenir*: anlatımsal ifade becerisi, *Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uyguladığı siyasi, sosyal, askerî ve kültürel politikalarla ilgili sunu hazırlanır*: tarihsel araştırma becerisi ve *Lonca teşkilatının işleyişiyle ilgili drama yapılır*: tarihsel empati becerisi kapsamında değerlendirilen etkinliklere örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında tarihsel olaylara farklı perspektiflerden yaklaşılmasına yönelik bir etkinlik olan *Çubuk Ovası'nda İki Hükümdar: Ankara Savaşı'nın Osmanlı ve Timur devletleri açısından sebep ve sonuçlarını Timur ve Yıldırım Bayezid'in dilinden anlatan bir metin yazılır. Metinler farklı bakış açılarını yansıtması yönünden incelenir* etkinliğinin içinde tarihsel empati, tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme ve farklı anlatımlardaki çelişkileri ayırt etme becerilerini barındıran çok fonksiyonlu bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci ünite de tarihsel olaylar bilgisi ile ilişkilendirilen kazanım ve etkinlik sayısının fazla olması bilgi basamağına ağırlık verildiğini göstermektedir. Kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerisiyle eşleştirilen içeriğin de fazla olduğu söylenebilir. Yine tarihsel empati ve tarihsel araştırma becerileri kapsamında çeşitli etkinliklerin olduğu görülmektedir. *Süvari, topçu ocağı, cebeci ocağı, has, zeamet* gibi kavram ve terimlerin açıklanması tarihsel dili anlama becerisi; *Osmanlı Devleti'nde birer esnaf örgütü olan loncaların günümüzdeki benzerleri neler olabilir?* soru cümlesi üzerinden geçmişle bugünün ilişkilendirilmeye çalışıldığı; *Şehzade Şehirleri: Şehzade sancağı uygulamasının yapıldığı şehirler ve buradaki işleyişle ilgili araştırma yapılır* etkinliğinin tarihsel araştırma becerisiyle ilintili olduğu görülmektedir. *Keşifler-Kâşifler: Coğrafi keşiflere öncülük eden kişilerin hayatları, yaptıkları keşiflerin sebep ve sonuçları araştırılır: nedensellik, Rönesans Aydınları: Rönesans dönemi sanat eserleri (mimari, resim, heykel vb.) İnternette Rönesans dönemi sanatçıları ve sanat eserlerinin yer aldığı sunu hazırlanır*: bilgi iletişim teknolojileri becerisi ile ilişkilendirilmektedir. Bu konuda bir parantez açmak gerekirse öğrenciler performans ve proje ödevleri de dahil olmak üzere tarih dersi ile ilgili çeşitli ödevleri hazırlama aşamasında internette, sosyal medyadan ya da diğer bilgi iletişim

teknolojilerinden yararlanabilirler. Ancak öğretim programının öğrencileri bilgi iletişim teknolojilerini kullanmaya (çeşitli web adresleri ya da sosyal medya içerikleri sunarak) ne derece sevk ettiği bağlamında değerlendirilmektedir. Diğer taraftan *Seyyahların Gözüyle: Osmanlı toplumuna ilişkin Türk ve Avrupalı seyyahların dilinden yazılmış metinler incelenir* etkinliği aracılığıyla da farklı yorumlardaki varsa çelişkiler ve mantıksal tutarsızlık ayırt edilmeye çalışılmaktadır.

Arayış Yılları ünitesinde tarih okuryazarlığının dört boyutuna ilişkin herhangi bir içerik ya da kazanıma rastlanmamıştır. İlgili örnekler üzerinden beceri ve kazanım-içerik eşleştirmeleri incelendiğinde; *Unvanlar: Padişah, kayser, imparator, şah, kral, arşidük, çar, knez, voyvoda, giray vb. terimlerle ilgili araştırma yapılır* etkinliğinin tarihsel dili anlamaya yönelik tasarlanan bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır. *Yeniçeri Ayaklanmalarının sebep ve sonuçları tartışılır: neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi, İnternette Taç Mahal'le ilgili araştırma yapılır. Araştırma, görsel materyallerle desteklenerek sunulur: bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi, IV. Murat'ın siyasi ve askerî faaliyetlerini açıklar: tarihsel olaylar bilgisi, Hatice Turhan Sultan'ın Köprülü Mehmet Paşa'yı sadrazam yapmasıyla ilgili drama yapılır* etkinliğinin ise öğrencilerde tarihsel empati becerisini geliştirmeye yönelik tasarlanan etkinlikler olduğu görülmektedir. Ayrıca anlatımsal ifade becerisi kapsamında *Bağdat Fatih: TRT yapımı olan IV. Murat filmi izlenir* etkinliğinin yapılması önerilmektedir. Öğrenciler tarihsel olayları konu edinen sinema filmi, belgesel film, tarihi roman ve hikâyeler, marş ve şarkılar, tablo (görsel anlamda) vs. materyallere yönlendirildiği takdirde tarih okuryazarı olma yolunda ilerleyebilirler.

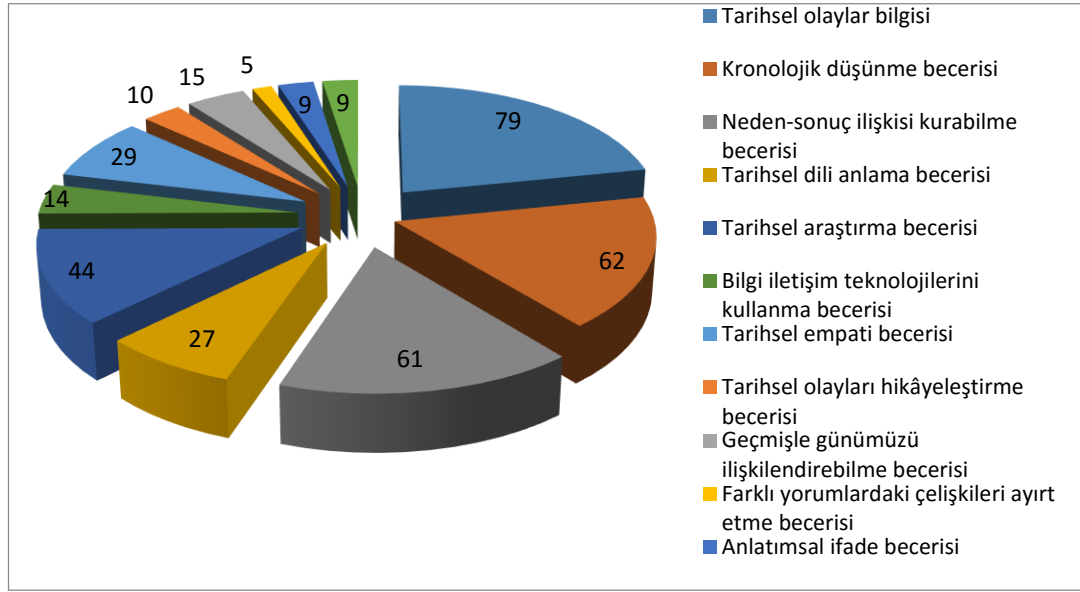
Avrupa Devletleri ve Osmanlı (XVIII. Yüzyıl) ünitesi incelendiğinde farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme ve anlatımsal ifade etme becerileri dışındaki 10 boyutla ilişkilendirilen kazanım ve etkinliklerin olduğu görülmektedir. Bu anlamda *Aydınlanma Çağı'nda meydana gelen gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini kavrar: tarihsel olaylar bilgisi, III. Ahmet Çeşmesi hakkında araştırma yapılarak sunu hazırlanır: tarihsel araştırma becerisi, Sanayi İnkılabı'nın nedenlerini ve ortaya çıkan değişimleri açıklar: neden-sonuç ilişkisi, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi: Bildirgenin maddeleri demokrasi, insan hakları ve cumhuriyet yönetimi ile bağlantı kurularak incelenir: geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi, Fransız İhtilali'ni konu alan film izlenir veya edebi eser incelenir: anlatımsal ifade becerisi, Bir yeniçeri*

ile *Nizam-ı Cedid askerinin aldıkları eğitim, kullandıkları teçhizat ve gündelik yaşamlarını konu alan bir diyalog hazırlanarak sınıfa sunulur*: tarihsel empati becerisini geliştirmeye yönelik etkinlik örnekleridir. Öğrencilerin tarihsel araştırma becerisinin geliştirilmesi amacıyla yapılan etkinliklerin bireysel olarak gerçekleştirildiği gibi konunun zorluğuna göre grup olarak da araştırıldığı söylenebilir.

10. sınıf tarih dersinin son ünitesindeki (*En Uzun Yüzyıl (1800-1922)*) kazanım ve etkinliklerin tarih okuryazarlığı becerileriyle ilişkilendirilmesine yönelik elde edilen verilerden tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerisinin gelişimine hizmet eden içeriğin yoğun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tarih okuryazarlığının her bir boyutuyla ilişkilendirilmelerin yapıldığı da anlaşılmaktadır. Programlardaki kazanım ve etkinliklerle ilişkilendirilen tarih okuryazarlığı becerilerine birer örnek verilmiştir. Bu kapsamda *Şark Meselesi'nin Avrupa'nın siyasi gündemine girmesini açıklar*: tarihsel olaylar bilgisi, *Gazete Haberi: Bir Avrupalı gazeteci ve Osmanlı gazetecisinin dilinden Mısır Meselesi hakkında bir haber yazılır*: tarihsel empati, *Şark Meselesi Nasıl Doğdu?: Şark Meselesi'nin tarihi süreciyle ilgili araştırma yapılır*: tarihsel araştırma, neden-sonuç, *İlk Osmanlı Anayasası: Anayasa maddeleri, demokratikleşme süreci ve günümüz demokrasi anlayışı açısından incelenir*: geçmişle günümüzün ilişkilendirilmesi, *Plevne Savunması: Plevne Marşı dinletilerek Plevne savunması incelenir*: anlatımsal ifade becerisi, *I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını kavrar*: neden-sonuç ilişkisi kurma, *Fatma Aliye'nin dilinden kendi hayatı ve dönemine ait bilgiler anlatılır*: tarihsel olayları hikayeleştirme, *Sekiz Sütuna Manşet: Döneme ait sosyal konulardan biriyle ilgili farklı bakış açılarını (iyi ya da kötü yargılama) yansıtacak nitelikte gazete haberleri yazılır*: ahlaki muhakeme becerisi, *Sanal gezi düzenlenerek Topkapı ve Dolmabahçe sarayları mimari tarzı ve yapılış süreci açısından karşılaştırılır*: bilgi iletişim teknolojileri, *Çıkar ilişkisi ve denge politikası kavramlarını açıklayarak devletler arası politikaya etkisini araştırınız*: tarihsel dil becerisi kapsamında değerlendirilebilir. Yine *Lale Devri islahatlarının Osmanlı tarihine etkileri konulu münazara düzenleyerek olumlu ve olumsuz etkilerini tartışınız* etkinliği ile *Sömürgecinin Gözüyle Dünya* metninin öğrencilerin ahlaki muhakeme becerilerini geliştirmeye yönelik tasarlanan etkinlik ve içerikler olarak düşünülmektedir.

Önceki ünitelere nispeten *En Uzun Yüzyıl (1800-1922)* ünitesindeki kazanım ve etkinliklerde tarihsel olay bilgisi yoğunlukta olmakla birlikte diğer becerilerle ilişkili kazanım ve etkinliklerin de dengeli bir dağılımla yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin tarihsel koşulları göz önünde bulundurarak geçmişe yönelik ahlaki muhakeme becerilerini geliştirme amacıyla 6 farklı etkinlik ya da kazanımın olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2. 10. Sınıfta Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerisine ait kazanım ve etkinlik sayısının fazla olduğu görülmekle birlikte bu sınıf düzeyinde tarihsel empati kurma etkinliklerinin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağladığı düşünülen farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi ile ilişkilendirilen kazanım ve etkinlik sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Yine ahlaki muhakeme ve anlatımsal ifade becerisi kapsamındaki kazanım etkinlik sayılarının da oldukça az olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 11. Sınıf İnkılap Tarihi Dersi Öğretim Programında Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Üniteler	1881'den 1919'a Mustafa Kemal	Milli Mücadele'nin Hazırlık Dönemi	Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler	Türk İnkılabı	Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	Atatürk'ün Ölümlü
Tarihsel olaylar bilgisi	4	7	10	11	26	5	2
Kronolojik düşünme becerisi	4	6	5	12	19	4	2
Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi	3	5	9	7	15	2	1
Tarihsel dili anlama becerisi	-	-	-	1	9	1	-
Tarihsel araştırma becerisi	3	4	1	11	5	3	1
Bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi	1	-	-	1	-	-	1
Tarihsel empati becerisi	-	5	3	1	1	3	-
Tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme (hikâyeleştirme) becerisi	1	1	1	-	3	2	-
Geçmişle günümüzü ilişkilendirebilme becerisi	-	-	-	3	3	-	-
Farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi	-	2	-	-	-	1	-
Anlatımsal ifade becerisi	1	3	3	2	3	-	3
Ahlaki muhakeme becerisi	-	1	1	-	-	-	1

Tablo 3 incelendiğinde üniteler genelinde tarihsel olaylar bilgisi boyutu ile ilgili kazanım ve içerik sayısının fazla olduğunun görülmesi, ağırlıklı olarak bilgi aktarımına dayalı bir yaklaşımın benimsendiği şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan bilgi aktarımının kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma ekseninde gerçekleştirildiği de anlaşılmaktadır.

1881'den 1919'a Mustafa Kemal ünitesinde tarihsel olaylar bilgisi, tarihsel araştırma, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişki kurma becerilerinin ağırlıkta olduğu söylenebilir. Tarihsel empati, geçmişle günümüzü ilişkilendirme, farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme, ahlaki muhakeme becerilerine ait kazanım ya da etkinliğin olmamasının ünitenin konu içeriğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine ünite adı geçen kavramların tamamının öğrenciler tarafından bilindiği varsayımından hareketle kavram ve terim açıklamasına yer verilmemiştir. Tarih

okuryazarlığı becerileriyle ilişkilendirilen bazı kazanım ve etkinlikler şu şekildedir: *Döneme ait görsel ve yazılı kaynaklardan, internet sitelerinden yararlanılarak Selanik'in toplumsal ve kültürel yapısıyla ilgili sunu hazırlanır: bilgi iletişim teknolojilerini kullanma, Mustafa Kemal'in hayatının 1881-1919 yıllarını kapsayan zaman şeridi hazırlanır: kronolojik düşünme, Konu anlatımlarında Nutuk ile Atatürk'ün söylev, demeç ve açıklamalarından alıntılar yapılacaktır: anlatımsal ifade ve Mustafa Kemal'in arkadaşlarıyla yaptığı toplantıların Millî Mücadele sürecine etkisi araştırılır: araştırma becerisi kapsamında değerlendirilen kazanım ve içerikleri örnek olarak gösterilebilir.*

Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi ünitesi incelendiğinde tarih okuryazarlığının ilk üç boyutu ile ilgili kazanım ve etkinliklerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi ile ilgili herhangi bir kazanım ya da etkinlik tespit edilememiştir. Diğer taraftan tarih okuryazarlığı becerileri ile ilişkilendirilen kazanım ve etkinlik örneklerinden bazıları örnek olarak verilmiştir. *Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephelerle ilgili harita çalışması yapılarak, tarih şeridi hazırlanır: kronolojik düşünme becerisi, Osmanlı Devletinin savaşa girme nedenleri ve Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanması (uygulanmasının) sonuçlarını kavrar: neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi, İtilaf Devletleri'nin uygulamalarıyla Wilson İlkeleri arasındaki çelişkiye değinilecektir: farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi, Savaş sonrası İtilaf Devletlerince Osmanlı Devleti'ne yönelik kararların tartışıldığı drama yapılır etkinliğinin de tarihsel empati becerisinin gelişimi amacına hizmet eden etkinlikler olduğu görülmektedir. Öğrencilerde geçmişe yönelik ahlaki muhakeme yapma becerisi kazandırma kapsamında Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* isimli romanından bir bölüm alıntı yapılmıştır. *Hakimiyet-i Milliye: Dönemin basın faaliyetlerinin milli mücadelenin başarıya ulaşmasındaki etkileri araştırılır. Bu dönem öyküleştirilerek gazete sayfalarına yansıtılır etkinliğinin içinde tarihsel araştırma becerisi, tarihsel empati ve tarihsel olayları hikayeleştirme becerilerinin üçünü birden kapsayan çok fonksiyonlu bir etkinlik olduğu görülmektedir.**

İnkılap tarihi dersinin 3. ünitesi incelendiğinde tarihsel kavramların terimlerin anlamını açıklama, geçmişle günümüzü ilişkilendirme, bilgi iletişim teknolojilerini kullanma, farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerileri ile ilgili kazanım ya da etkinliğin bulunmadığı görülmüştür. Kronolojik düşünme becerisinin de ikinci planda

kaldığı bu ünite de tarihsel olaylar bilgisi ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerilerine ağırlık verilmiştir. Bu anlamda *Kurtuluş Savaşı'nda Doğu ve Güney cephelerinde yapılan mücadeleleri açıklar* kazanımının tarihsel olaylar bilgisi, *Güney Cephesindeki Kurtuluş Savaşı kahramanlarıyla ilgili drama yapılı* etkinliğinin tarihsel empati becerisi, *Her Cephede Mücadele: Dönemin askeri, siyasi, hukuki ve eğitim alanında yapılan çalışmaları yansıtan konu temelli tarih şeridi hazırlanır*, kronolojik düşünme becerisi ve *Kurtuluş Savaşımızın edebî eserlere yansımaları incelenerek sunu hazırlanır* etkinliğinin anlatımsal ifade becerisi kapsamında değerlendirilen etkinlikler olduğu anlaşılmaktadır.

Türk İnkılaplarının ve bunların toplumsal yaşama yansımalarının ele alındığı 4. ünite de tarihsel araştırma ve kronolojik düşünme becerilerine ağırlık verildiği görülmektedir. Tarihsel olayları hikayeleştirme, farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme ve geçmişe yönelik ahlaki muhakeme yapma becerileri ile ilişkilendirilebilecek bir kazanım ya da etkinliğe rastlanılmaması, adı geçen becerilerin göz ardı edildiğini düşündürmektedir. *Eğitim alanında yapılan inkılapları açıklar* ifadesinden tarihsel olaylar odaklı, bilgi aktarımına dayanan bir kazanım olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında *TRT yapımı "Cumhuriyet" filmi izlenir: anlatımsal ifade becerisi*, *Soyadı Kanunu: Yakın çevresinde ve ailesinde Soyadı Kanunu'nun ardından ailelerin soyadı alma hikâyeleri ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılı*: araştırma becerisi, *Aile yaşamını düzenlemesi açısından Mecelle ile Medeni Kanun karşılaştırılır: geçmişle bugünün ilişkilendirilmesi*, *Lozan Konferansı süreci ve sonrasında alınan kararlar simülasyon yöntemi ile ele alınır: tarihsel empati becerisi*, *Atatürk Orman Çiftliği: Atatürk Orman Çiftliğinin internet sayfası incelenir: bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi*, *Devletin niteliğini, kurumlarının işleyişini, vatandaşların temel hak ve sorumluluklarını belirleyen temel yasaya anayasa denir: tarihsel kavram bilgisi boyutlarıyla ilgili etkinliklere örnek olarak gösterilebilir.*

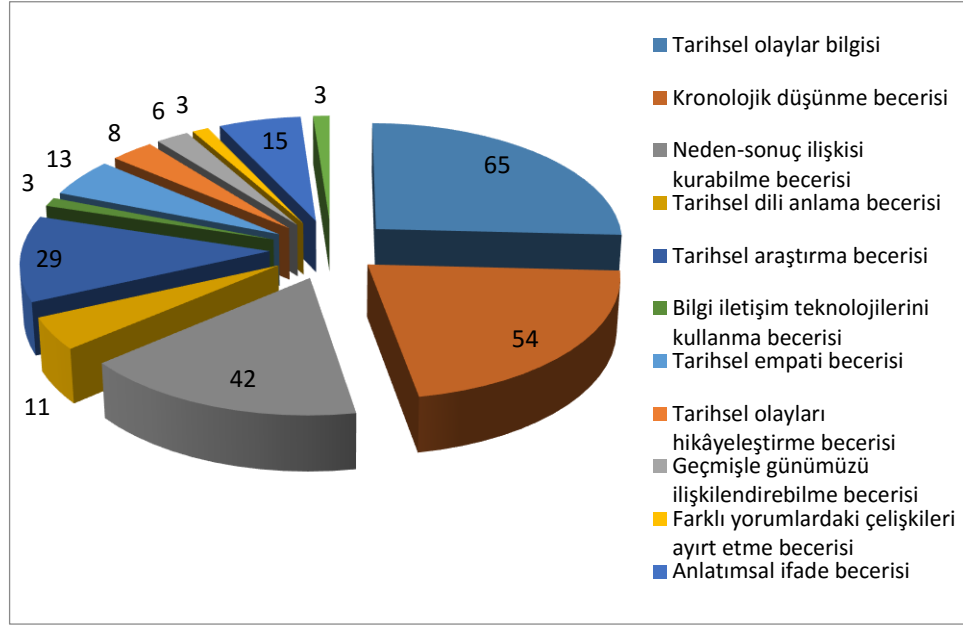
Beşinci ünite de bilgi aktarımının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Kronoloji becerisinin de ön planda olduğu bu ünite de olaylar nedensellik ilkesine uygun olarak ele alınmıştır. Bu ünite de ilişkilendirmesi yapılan kazanım ve etkinlikler incelendiğinde *Cumhur, halk, millet, laik* gibi Atatürk ilkelerini oluşturan kavramların anlamlarının verilmesi tarihsel dil ve kavram bilgisi, *Çağdaşlaşmanın Nitelikleri: Atatürk'ün çağdaşlaşma konusunda söz ve demeçlerinden yola çıkarak Türk çağdaşlaşma modeli*

konulu öykü hazırlanır: tarihsel olayları hikayeleştirme becerisi, Cumhuriyet Erdemdir: Atatürk'ün cumhuriyet anlayışını yansıtan bir gazete sayfası hazırlanır: tarihsel empati, Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerini açıklar: tarihsel olaylar bilgisi, Millî birlik ve beraberliğin anlamını analiz eder: tarihsel kavram bilgisi, Türk milletinin milli birlik ve beraberlik anlayışı çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetlere geçmişten günümüze örneklerin verildiği sunu hazırlanır: tarihsel araştırma ve geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerileri, Yeniliğin ve Değişimin Adı: İnkılapçılık ilkesi ile ilgili kavram haritası hazırlanır: tarihsel kavram bilgisi odaklı bir etkinlik olduğu görülmektedir.

Atatürk dönemi Türk dış politikasının işlendiği 6. ünite çoğunlukla tarihsel olaylar bilgisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kronolojik düşünme ve neden sonuç ilişkisi kurma becerisi de üzerinde durulan diğer önemli boyutlardır. Yine tarih okuryazarlığının üst düzey düşünme becerileri ile ilişkilendirilen kazanım ve etkinliklere sınırlı düzeyde yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen kazanım ve etkinliklerin ilişkilendirildiği becerilere örnek olarak şunlar gösterilebilir: *Atatürk dönemi Türk dış politikasındaki esasları açıklar: tarihsel olaylar bilgisi, Eşitlik ve Bağımsızlık Belgesi: Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasını konu alan bir gazete haberi hazırlanır: tarihsel empati, Hatay'ın ana vatana katılma süreci dönemin gazetelerinden incelenerek sunulur: farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme ve araştırma becerisi ile ilgilidir.*

Atatürk'ün Ölümü başlıklı yedinci ünitenin kazanım sayısı 2'dir. Tarihsel olaylar bilgisi boyutuyla ilişkilendirilebilecek çok sayıda kazanım ve etkinliğin olduğu görülmektedir. diğer taraftan tarih okuryazarlığının 5 boyutuna yönelik kazanım ya da etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Yapılan ilişkilendirmelere örnek olması amacıyla bazı eşleştirmeler şu şekildedir: *Atatürk'ün son günleri ve ölümüyle ilgili olayları kavrar kazanımı tarihsel olaylar bilgisi, Atatürk'ün hayatı ile ilgili belgeseller izlenir etkinliği anlatımsal ifade becerisi, Atatürk'ün ölümünün Türkiye ve dünyadaki yankıları ile ilgili araştırma yapılarak sunulur kazanımı araştırma becerisi ve geçmişte yaşanan ve yapılanların ne derece doğru ve ahlaki davranışlar olduğu ekseninde Türk milletinin ulu önderine ebedî bağlılığını ve minnet duygusunu ifade eden bir mektup yazılır etkinliği, ahlaki muhakeme becerisi kapsamında değerlendirilebilir.*

Grafik 3. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Okuryazarlığı Becerileri

Şekil 3 incelendiğinde İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki kazanım ve etkinliklerin tarihsel olaylar bilgisi temelli olmak üzere kronolojik düşünme ve neden-sonuç becerisini de geliştirmeye dayalı bir yaklaşımın ürünü olduğu söylenebilir. 9. ve 10. sınıf öğretim programlarında tarih okuryazarlığı becerilerinin dağılımını gösteren pasta grafikler incelendiğinde ilk üç boyuta ait dilimlerin Grafik 3'teki kadar geniş yer tutmadığı görülecektir. Tarih okuryazarlığı piramidinin ortalarında olmasına (çok üst düzey düşünme becerileri ve çaba gerektirmemesine) rağmen bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanma düzeyinin oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Geçmişle günümüzü ilişkilendirme, ahlaki muhakeme, farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme, tarihsel dili anlama becerilerine yönelik kazanım ve etkinliklere sınırlı düzeyde yer verildiği görülmektedir. Dolayısıyla İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı geliştirme sürecinde üst düzey düşünme becerileri gerektiren tarih okuryazarlığı boyutlarının daha fazla dikkate alınması gerekmektedir.

Tablo 4. 12. Sınıf Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programında Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Üniteler	20. Yüzyıl Başlarında Dünya	İkinci Dünya Savaşı	Soğuk Savaş Dönemi	Yumuşama Dönemi ve Sonrası	Küreselleşen Dünya
Tarih Okuryazarlığı Boyutları					
Tarihsel olaylar bilgisi	12	12	15	13	18
Kronolojik düşünme becerisi	9	9	13	12	12
Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi	6	10	8	11	10
Tarihsel dili anlama becerisi	2	2	3	2	4
Tarihsel araştırma becerisi	6	9	6	11	19
Bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi	-	-	1	3	3
Tarihsel empati becerisi	1	2	2	1	1
Tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme (hikâyeleştirme) becerisi	1	-	-	-	-
Geçmişle günümüzü ilişkilendirebilme becerisi	4	3	2	4	5
Farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerisi	-	1	-	1	2
Anlatımsal ifade becerisi	5	6	2	2	6
Ahlaki muhakeme becerisi	3	4	3	1	3

12. sınıf çağdaş dünya tarihi dersi kazanım ve etkinliklerinin tarih okuryazarlığı becerileri açısından nasıl bir dağılım gösterdiğini açıklayan Tablo 4 incelendiğinde üniteler bazında genel olarak tarihsel olayları hikâyeleştirme, bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanma ve farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme becerilerini kazandırmaya dönük etkinlik ve kazanımların az sayıda olduğu görülmektedir.

Çağdaş dünya tarihi dersinin birinci ünitesinde (*20. Yüzyıl Başlarında Dünya*) tarih okuryazarlığının 2 boyutu ile ilgili herhangi bir kazanım ya da etkinlik önerisinin olmadığı tespit edilmiştir. Tarih okuryazarı olmanın ilk üç basamağına ek olarak tarihsel araştırma becerisi kapsamında da yeterli sayıda kazanım ve etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bazı kazanım ve etkinliklerin ilişkilendirildiği beceriler incelendiğinde; öğrencilerin Maksim Gorki'nin sanayi devrimiyle birlikte Rusya'da halkın çektiği sıkıntı ve yaşam koşullarını etkileyici bir dille anlattığı "Ana" adlı romanından alıntı yapılan bir bölüm üzerinden ahlaki muhakeme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır. Bunun dışında *Meiji Dönemi ile ilgili araştırma yapılır*

etkinliği tarihsel araştırma, *New York Borsası'nın çöküşü ile ilgili hikayeci bir anlatımla gazete sayfası hazırlanır*: tarihsel empati ve tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme, *İki savaş arası dönemde dünyada meydana gelen bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişmeleri kavrar*: tarihsel olaylar bilgisi, *Picasso'nun Guernica adlı İspanya iç savaşını anlatan tablosunun incelenmesi*: anlatımsal ifade, *Versailles hükümlerine rağmen Alman kalkınmasının sebep ve sonuçları sınıfta tartışılır*: neden-sonuç ilişkisi kurma ve *Örnek eser incelemeleri yaparak dönemin toplumsal olaylarının sanat ve edebiyattaki yansımalarına değinilecektir* etkinliği ise anlatımsal ifade becerisi kapsamında değerlendirilebilir. Yine Sovyetler Birliği'nin asimilasyon siyasetini konu alan bir metin üzerinden metinde yazanların ne derece ahlaki davranışlar olduğuna yönelik muhakeme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. *SSCB politikalarının Türk dünyasına kültürel etkileri neler olmuştur?* soru cümlesi üzerinden de geçmişte Rusların yaptığı asimilasyon siyasetinin bugün Türk dünyasını parçalamadaki etkisi geçmişle günümüzü ilişkilendirme bağlamında ele alınmıştır. Benzer şekilde *1929 ile 2008 ekonomik krizlerini benzer ve farklı yönlerden karşılaştırınız* etkinliği analoji yöntemiyle öğrencilerin geçmişle bugün arasında benzeşim kurmalarını sağlayan bir etkinlik olarak değerlendirilebilir.

İkinci Dünya Savaşı ünitesi incelendiğinde bilgi iletişim teknolojilerini kullanma, ahlaki muhakeme ve tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme beceriyle ilişki kurulacak kazanım ve etkinliklere rastlanmamıştır. Bununla birlikte tarihsel araştırma ve anlatımsal ifade becerileri ile ilgili etkinlik sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Kazanım ve etkinliklerin ilişkili olduğu becerilerden bazıları örnek olarak verilmiştir. *Barış antlaşmalarının getirdiği yeni durumun Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa açısından tartışıldığı drama çalışması yapılır*: tarihsel empati, *İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve yayılması ile ilgili gelişmeleri kavrar*: tarihsel olaylar bilgisi, *Üçlü Pakt'ın kurulması ve sonuçları tartışılır*: neden-sonuç ilişkisi kurma, *Hiroşima ve Nagasaki: Atom bombası ve etkileri değerlendirilir*: ahlaki muhakeme ile neden-sonuç ilişkisi, *Cenevre'den New York'a: Milletler Cemiyeti ile Birleşmiş Milletler Teşkilatının yapısı ve işleyişi karşılaştırılır*: geçmişle günümüzün ilişkilendirme, *Sovyetlerin Fransız ve İngilizler yanında II. Dünya Savaşı'na girmesini anlatan Reddedilmez Bir Teklif başlıklı karikatür*: anlatımsal ifade, *Hayat Sahası kavramının açıklanması*: tarihsel dil, *II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilgili dönemin*

diğer gazetelerini araştırarak farklı tepki sonuçları bulunuz: farklı yorumlardaki çelişkileri ayırt etme, Almanya'nın Avrupa'da kısa sürede büyük başarılar elde etmesine rağmen İngiltere'ye karşı aynı başarıları gösterememesinin sebeplerini tartışınız: neden-sonuç ilişkisi kurma ve J. Steinbeck'in Bir Savaş Vardı adlı eseri: anlatımsal ifade ve Amerikan toplumunda yaşananların ne derece ahlaki olduğunun sorgulanması açısından ahlaki muhakeme becerisi kapsamında değerlendirilebilecek etkinliklerdir.

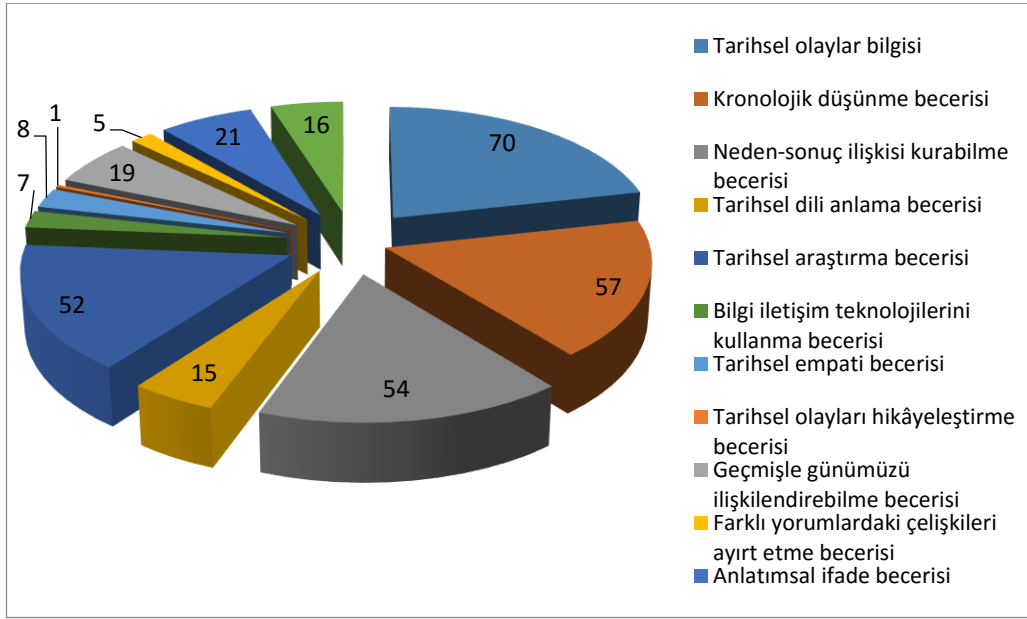
Soğuk Savaş Dönemi ünitesi incelendiğinde tarihsel olaylar bilgisi ve kronolojik düşünme becerisi ağırlıklı kazanım ve etkinliklerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin; Batı Bloku'nun kurulması ve sonrasındaki gelişmeleri değerlendirir etkinliği tarihsel olay bilgisi, Berlin Buhranı'nın çıkışının sebebi ve sonuçları konusunda araştırma yapılır: tarihsel araştırma ve neden-sonuç ilişkisi, Bağımsızlıklarını kazanan devletlerin geri kalma sebepleri tartışılır: neden-sonuç ilişkisi kurma, Dönemin bilimsel ve kültürel gelişmelerini gösteren tarih şeridi hazırlanır: kronolojik düşünme, "Sıcak çatışma" kavramından hareketle "soğuk savaş" kavramını açıklayınız: tarihsel kavram bilgisi, soğuk savaş dönemi ile ilgili karikatürlerin incelenmesi: anlatımsal ifade becerisi kapsamında değerlendirilen etkinliklerden bazılarıdır. Ayrıca Sultan Abdülhamid'den Herzl'e Tarihî Cevap başlıklı olay üzerinden padişahın davranışının analiz edilmesi: öğrencilerde ahlaki muhakeme becerisinin gelişimini sağlayan bir etkinlik olarak görülebilir. Türkiye'nin geçmişte iştirak ettiği paktlar ve anlaşmaları da dikkate alarak ülkemizin günümüz uluslararası alandaki konumunu değerlendiriniz etkinliği geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisine yönelik bir etkinliktir.

Dördüncü ünite (*Yumuşama Dönemi ve Sonrası*) incelendiğinde tarih okuryazarlığının 2 boyutu ile ilişkilendirebilecek kazanım ve etkinliğin olmadığı gözlenmiştir. Tarihsel araştırmalara ağırlık verildiği ilgili etkinliklerden anlaşılmaktadır. Yumuşama dönemi sonrasının işlendiği bu ünite de ağırlıklı olarak bilgi aktarımına yer verildiği söylenebilir. Eşleştirilen kazanım ve etkinliklerden bazıları şu şekildedir. *İslam Konferansı Teşkilatının internet sitesini ziyaret ederek Teşkilat hakkında araştırma yapınız: bilgi iletişim teknolojilerini kullanma, İran Devrimi'nin gerçekleşmesinde hangi faktörler etkili olmuştur?: neden-sonuç ilişkisi kurma, 1964-1974 Döneminde Türk Halkının Yaşantısı Nasıldı?* başlık bir metin

üzerinden Rumların Türklere yaptığı davranışların ne derece ahlaki olduğu sorgulanmıştır: ahlaki muhakeme, *Yumuşama Döneminde ortaya çıkan çatışmaların sebep ve sonuçlarını kavrar*: neden-sonuç ilişkisi kurma, *Yuri Gagarin ve Neil Armstrong: Uzay çalışmalarıyla ilgili belgesel ve filmler izlenir*: anlatımsal ifade, *Sözlü Tarih: Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır*: araştırma becerisi, *1961 ve 1982 Anayasalarını temel hak ve özgürlükler bakımından karşılaştırarak yorumlayınız*: geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi kapsamında değerlendirilen etkinlik ve kazanımlara örnek olarak sunulabilir.

Günümüze en yakın geçmişin ele alındığı *Küreselleşen Dünya* ünitesi incelendiğinde tarihsel olaylar bilgisi satırındaki etkinlik ve kazanım sayısının fazla olması, salt bilgi aktarımını öngören içeriğin ağırlıkta olduğunu düşündürmektedir. Yalnızca tarihsel olayları hikayeleştirme becerisine yönelik kazanım ve etkinliğe yer verilmediği, bunun dışındaki tüm becerilerle ilişkilendirmelerin yapıldığı görülmektedir. *SSCB'deki politika değişikliği ve Doğu Bloku'nun dağılmasını kavrar*: tarihsel olaylar bilgisi, *COMECON ve Varşova Paktı'na üye Doğu Avrupa ülkelerinin AB ve NATO üyelikleri ile ilgili zaman şeridi ve harita çalışması yapılır*: kronolojik düşünme, *Avrupa Birliğine üye ülkelerin ortak kullanım araçları ve alanları (para, bayrak, serbest geçiş vb.) araştırılır*: tarihsel araştırma becerisi, *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri Avrupa Birliği Genel Sekreterliği İnternet sitesinden yararlanılarak araştırılır*: bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi, *Amerika ve Avrupa'da düzenlenen film festivalleri ve gösterilen filmler araştırılarak seçilen bir film izlenir*: anlatımsal ifade, *Hocalı Katliamını anlatan bir metin üzerinden ahlaki muhakeme becerisi*, *Manas destanı (içerik analizi)*: anlatımsal ifade becerisi, *Haritadan yararlanarak NATO'nun genişleme sürecini gösteren tarih şeridi hazırlayınız*: kronolojik düşünme becerisi kapsamında değerlendirilen kazanım ve etkinliklere örnek olarak gösterilebilir.

Grafik 4. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersinde Tarih Okuryazarlığı Becerilerinin Dağılımı

Şekil 4 incelendiğinde tarih okuryazarlığının temel becerilerinden sayılan tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme becerisi ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi boyutlarının pasta grafiğinde geniş dilimlere sahip olduğu görülmekle birlikte tarihsel araştırma becerisine yönelik hazırlanan kazanım ve etkinlik sayısının da diğer boyutlara nispeten fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanında çağdaş dünya tarihi dersini açıklayan Grafik 4'ün, diğer şekillerle (özellikle de Şekil 3) karşılaştırıldığında üst düzey düşünme becerileri gerektiren kazanım ve etkinliklere daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu durum, tarih öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim düzeylerinin dikkate alındığını göstermektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda tarih okuryazarlığı becerilerinin tarih öğretimi açısından kapsayıcı bir nitelikte taşıdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığının hangi boyutunun ön plana çıktığına ilişkin yapılan analizlerde tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme, neden-sonuç ilişkisi kurma ve araştırma becerilerine yönelik hazırlanan kazanım ve etkinliklere daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir.

Tarih öğretim programlarımızda öğrencilerin araştırma becerisini geliştirmeye yönelik kazanım ve etkinliklere yer verilmesi, ezberci tarih eğitimi yerine öğrencinin merkezde olduğu yaparak yaşayarak öğrenme anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında tarihsel kavram ve terimlerin anlamlarını araştırmaya yönelik çeşitli etkinliklere yer verildiğinin tespiti, tarihsel dile hakim olmanın önemini ortaya koyan bir bulgu niteliğindedir. Yine her sınıf düzeyinde kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerisine yönelik etkinliklerin benzer oranlarda yer alması programlardaki kronoloji bilgisinin salt ezberin ötesinde tarihsel olaylar arasındaki neden-sonuç bağımlı belirlemeye yönelik bir unsur olarak algılandığını göstermektedir. Tarihsel empati, ahlaki muhakeme, farklı kaynaklardaki çelişkili yorumları fark etme becerisi gibi üst düzey düşünme becerilerinin ise diğer beceriler nispetinde öğretim programlarına yansıtılmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda öğretim programları aracılığıyla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılmasına yönelik öğrencilere rehberlik edilmesi noktasında yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Bu bağlamda tarih derslerinde internet, sosyal medya ve bilgisayardan etkin şekilde yararlanılması, öğrencilerin günlük yaşamlarını çevreleyen söz konusu unsurları derse taşımalarına yol açarak tarih derslerinde bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Öte yandan Cumhuriyet tarihi konularından oluşan 11. sınıf tarih dersi ile II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki gelişmeleri ele alan 12. sınıf tarih dersinde anlatımsal ifade becerisine yönelik etkinliklerin diğer sınıf seviyesindekilere oranla daha fazla sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, tarihsel olaylar temalı roman, belgesel, film gibi eserlerde daha çok yakın geçmişte meydana tarihsel olayların işlendiğini göstermektedir. Çalışmada ulaşılan önemli sonuçlardan bir diğeri öğrencilerde ahlaki muhakeme becerisi (tarih okuryazarlığının en son basamağı) geliştirmeye dönük tasarlanan etkinliklerin 11. sınıf İnkılap tarihi dersi dışında sınıf düzeyi ile doğru orantılı bir biçimde (9. sınıfta 2, 10. sınıfta 9, 12. sınıfta 16 etkinlik) ilerlediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, etkinlik ve kazanımlar hazırlanırken öğrencilerin duyuşsal gelişim düzeylerinin dikkate alındığını göstermektedir.

Sınıflar bazında tarih öğretim programları incelendiğinde 9. sınıf tarih öğretim programında üst düzey tarih okuryazarlığı becerilerine çok fazla yer verilmediği görülmekle birlikte ilk dört boyutla ilişkilendirilebilen etkinlik ve kazanımların çok

sayıda yer aldığı tespit edilmiştir. 10 ve 12. sınıf tarih öğretim programlarında ise tarih okuryazarlığı becerilerine ilişkin etkinlik ve kazanımların diğer sınıf düzeylerine göre nispeten dengeli bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Ancak yine de tarih okuryazarlığını meydana getiren üst düzey düşünme becerilerine yönelik hazırlanan etkinlik sayısının artırılması önerisinde bulunulabilir. Çünkü programlarda sıklıkla ifade edilen tarihsel analiz ve yorum becerisi üst düzey düşünme becerilerine dayanan etkinlikler yoluyla kazanılacaktır. Yine 11. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki yer alan kazanım, konu içeriği ve etkinliklerin % 60'ından fazlası tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme ve neden-sonuç ilişkisi kurma becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının tarih okuryazarlığının diğer boyutlarına yönelik kazanım ve etkinliklerle zenginleştirilmesi önerisinde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Ahonen, S. (2005). Historical Consciousness: a Viable Paradigm For History Education? *Curriculum Studies*, 37(6), 697-707.
- Baykara, T. (2007). *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Carr, E. H. (2011). *Tarih Nedir?* Gizem Gürtürk (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cohen, L ; Manion, L & Morrison, K (2007). *Research Methods in Education*. London, Routledge
- Cooper, H. (2000). *The Teaching of History: Studies in Primary Education*. London: David Fulton.
- Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Glesne, C. (2010). *Becoming Qualitative Research: An introduction*. Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Karabulut, F. (2005). Dil Ölümü Bağlamında Uygur Türk Toplumu. *Bilig*, 35, 17-47.
- Lee, P. J. ve Ashby, R. (2001). Empathy, Perspective Taking, and Rational Understanding. Davis, O. L., Yeager, E. A. and Foster, S. J. (Eds.). *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies* içinde (ss..21-50). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. CA: Sage Publications, Inc.

- Millî Eğitim Bakanlığı (2007). Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Dersi Programı. <<http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/>> (Erişim tarihi 15.12.2014).
- Parkes, R. ve Donnelly, D. (2014). Changing Conceptions of Historical Thinking in History Education: an Australian Case Study. *Tempo & Argumento*, 6(11), online:
<http://revistas.udesc.br/index.php/tempo/article/view/2175180306112014113/3058> (Erişim tarihi 10.09.2014).
- Şimşek, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri. Safran, M. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.s. 93-117). Ankara: Pegem Akademi.
- Taylor, T. ve Young, C. (2003). *Making History: A Guide for the Teaching and Learning of History in Australian School*. Carlton South: Curriculum Corporation.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih Bilinci ve Gençlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Walsh, H. W. (1971). *An Introduction to The Philosophy of History*. London: Hutchinson.
- Wertz, S. K. (1996). Moral Judgments in History: Hume's Position. *Hume Studies*, 22(2), 339-367.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.